

A honvédlóvasság

Írta: Ajtay Endre.

Öfelsége, I. Ferenc József 1868 december 5-én szentesítette a honvédség alaptörvényeit, a ki-egyezés egyik legnagyobbívű vívmányát. Az 1868. évi XL. tc. a véderőről általában, a XLI. pedig magának a honvédségnek megszervezéséről intézkedett s a kettő együttesen megszabta a honvédség helyét és szerepét a Monarchia véderejének kötelékében. A honvédségnek ezek a törvények a „2. vonal” szerepét szánták a közös hadsereg mögött, de ez a megkülönböztetés csak a béke idejére szólt s a világháborúban már tisztán és kizárólag elméleti jelentőségű lett. Majdnem ugyanezt mondhatnók a 3. vonalnak szánt népfölkelésről is, melynek csapatai a világháborúban gyakran a fegyveres erő többi részeivel vállvetve harcoltak az első vonalban.

Az 1868. XLI. tc. 82 honvédgyalogzászlóalj és 32 lovasszázad szervezését rendelte el. A szervezési munka a következő év tavaszán, az újoncok kiképzése pedig ősszel meg is kezdődött.

A lovasszázadok az 1—32. sorszámot viselték s közülök 28 huszár, 4 pedig dsidaszázad volt. A század békelétszáma kb. egy cs. és kir. lovaszszakasz létszámának felelt meg (40 ember és 35 ló), hadilétszámát a cs. és kir. századokkal azonosan szabták meg.

A századok eleinte önállóak voltak és sorszámuk mellett állomáshelyük nevét is viselték. Kezdetben az volt a terv, hogy két-két század egy-egy osztályban egyesüljön, de ennek megvalósításáról, magasabb rendfokozatú tisztek hiánya miatt, le kellett mondani. Ehelyett úgy történt, hogy minden honvédkerületi parancsnoksághoz egy lovas törzstisztet osztottak be: ez azután a kerület összes századainak osztályparancsnokaként szerepelt. Az egyes osztályok századainak száma 3 és 10 között váltakozott, legtöbb százada volt a budapesti, legkevesebb az erdélyi kerületnek.

Mozgósítás esetén a század pótosztagot állított ki, ennek parancsnoka egy alantastiszt volt, hivatala pedig teljesen megfelelt a cs. és kir. huszárpótszázadénak.

A lovasszázadok gazdaszat-közigazgatási tekintetben egy-egy honvéd gyalogzászlóaljhoz tar-

toztak s ezzel rendszerint egyhelyütt állomásoztak.

A hadi lóállományt csak 1870 végével sikerült elérni, mert a sok pótlovat nem lehetett rövidebb idő alatt betanítani.

A legénység (a gyalogságnál szokásos 8 héttel szemben) legalább félévig szolgált, az altiszteket pedig 1—2 évig is benntartották. Ennek az a magyarázata, hogy a lovaskiképzés hosszabb ideig tartott és a pótlovak betanításához is ember kellett.

Tisztekben nagy volt a hiány.

1871-ben 8 új honvéd lovasszázadot szerveztek. Ezek a 33-tól 40-ig terjedő sorszámot kapták. Egyidejűleg megszüntették a kerületenként különböző számú századból alakított osztályokat s ezek helyett törzstisztek parancsnoksága alatt 4—4 századból álló, összesen 10 lovasosztályt szerveztek.

1874-ben a lovasszázadokból ezredeket alakítottak. 10 „honvéd lovasezred” lett a 40 századból, még pedig akként, hogy 2-2 századból egy osztály, 2-2 osztályból pedig egy ezred alakult.

Az ezredparancsnok, legtöbb esetben elődjének, az 1871 óta ügyködő osztályparancsnoknak székelyén állomásozott. Törzse mindössze egy orvostól és egy állatorvostól állott, tehát még segéd-tisztje sem volt. Hatásköre alig lépte túl elődjéét, az osztályparancsnokét, aki parancsnoki jogait csupán kiképzési és fegyelmi téren gyakorolhatta. A gazdaszat-közigazgatás és a nyilvántartás munkáját az osztályok végezték.

Törzstiszti osztályparancsnok egyelőre minden ezrednél csak egy volt: a másik osztályparancsnok tisztét a századparancsnokok közül a legidősebb látta el. A honvédségben a lovasosztályt elhelyezésileg sem kezdetben, sem később nem tagolták szét s így a vezetés a századparancsnoki teendők mellett sem rótt különösebb terhet az osztályparancsnokra; annál kevésbé, mert a legnehezebb munkát, a nyilvántartást, minden osztálynál, mint pótcsapatparancsnok, külön tiszt végezte. Ez a tiszt egyúttal a segéd-tiszti teendőket is ellátta.

Háború esetén minden osztály külön alakított

egy pót fél századot s a 3. és 7. kivételével minden lovasezrednek ki kellett állítania egy-egy törzslövasszakaszt.

1877-ben az ezredparancsnokok hatáskörét kibővítették. Mindazokat a közigazgatási teendőket, melyeket eddig az osztályparancsnokok láttak el,

Ebbe a létszámba az otthonmaradó pótszázad is beleszámított.

1880-ban az 1—9. lovasezredeket „honvédhuszárezredeké”, a 10-et pedig „honvéd dsidás ezreddé” keresztelték át, de 1882-ben ez utóbbiból is huszárezred lett, mivel fegyverzet és felszerelés

Honvédhuszárok menetöltözetben. 1668.

óra ruházták. Ekkor segédtsiztet osztottak hozzá s csekély létszámú ezredtörzs is kialakult. Ettől kezdve az osztályok élére külön parancsnok került. A nyilvántartás, stb. munkáját az ezredenként megalakuló póttest végezte.

Az ezred évi pótlójutaléka 152 darab volt: ezeket két sorványban idomították.

Az ezred hadilétszáma 911 fő és 795 ló volt.

tekintetében már előbb, 1880-ban úgyis közös nevezőre hozták a többi kilenc ezreddel.

Az utászszakasz eleinte — mint a cs. és kir. huszárezredekénél — az utolsó (itt 4.) század 4. szakasza volt; de 1881-ben az utászszakasz (1 tiszt, 24 lovas, 1 tisztiszolg.) itt is az ezred törzsállományába került.

1887-ben az eddigi egyöntetű buzérvörös esákó

helyett a huszárezredek különböző színűt kaptak, még pedig: az 1. szürkét, a 2. világoskékét, a 3. fehéret, a 4. feketét, a 6. sötétkékét, a 7. füzöldet; az 5., 3., 9. és 10. ezred továbbra is megtartotta buzérvörös csákóját. Ez a ruházati intézkedés egyúttal szervezeti megkülönböztetésül is szolgált; a vörös-csákós ezredek u. i. hadosztálylovasságnak szánták, a többiekből háború esetén lovashadosztálynak kellett alakulnia.

1889-ben a honvéd huszárezredek századainak számát hatra emelték. Ezek, az ezred kötelékében, a háború esetére amúgyis tervbevett két tartalékszázad helyett megalakuló új századok az 5. és 6. sorszámot kapták. A két osztály egyet-egyet kapott ezekből, még pedig az I. osztály az 5.-et, a II. osztály a 6.-at. Eszerint az osztályokon belül a századok az 1., 2., 5., illetőleg a 3., 4., 6. sorszámot viselték. 1893-ban a 3. és az 5. felcserélte szolgálati számát s ettől kezdve a sorszámozás 1—3, illetőleg 4—6 volt az osztályon belül.

A százados számának eképpen szaporításától kezdve a huszárezredeknek a fentebb említett tartalékszázadokat nem kellett többé kiállítaniok.

1901-ig az osztályokat római számmal jelölték (I—II.), ekkor elrendelték, hogy azok is arabszámokat viseljenek.

A századok békében a századkeretre és a pótosztagra tagozódtak.

Ezredenként pótkeret alakult; ennek feladata ugyanaz volt, mint a cs. és kir. huszárpótkereteké és mozgósítás esetén ugyancsak a pótszázad keretül szolgált. A pótkeret közvetlenül az ezredparancsnokság alá tartozott.

A század évi újonejutalékát 34 főben állapították meg.

1890-től kezdve az ezred hivatalos elnevezése így hangzott: „m. kir. marosvásárhelyi 9. honvéd-huszárezred.“

1894-ben a pótlójutalékot ezredenként 25 lóval magasabban szabták meg.

1893-ban a tisztek, a következő évben az egész ezred létszámát felemelték; utóbbit 459 főre.

1908-ban minden ezrednél egy-egy különleges alkalmazású törzstisztet rendszeresítettek s 1912-ben a pótkeret parancsnoki állást is törzstiszttel töltötték be. A törzstiszti helyeknek ez a szaporítása részben azért történt, hogy a mozgósításkor szervezendő népfelkelő-osztályok élére is jusson parancsnok.

Ugyancsak 1908-ban a lovasság tényleges állományában megszüntették a hadapródtiszthelyettesi rendfokozatot s helyette a századnál még egy őrmestert rendszeresítettek.

Az 1912. évi védtörvény kimondta, hogy a honvédség eddigi békeállományát fokozatosan kétszeresére kell szaporítani. A létszám növekedése 1913 októberében kezdődött, a nagyszámú újon-

cok bevonulásával, de a „fokozatos“ szaporítás elmaradt: mert reánk szakadt a világháború.

A honvédség legelső lovait 1869 tavaszán vásárlás útján szerezték be, még pedig a központi tanosztály számára. Ennek feloszlása után a lóanyag a honvédkerületek székhelyén szervezett tanosztályok állományába került.

A lovasszázadok számára a kerületi parancsnokságoknál ezzel megbízott törzstiszttel, vagy maga a századparancsnok vásárolta a lovakat, még pedig csak a tényleges állományhoz mért számban (1694 darab).

Az átlagos vételárát 170 forintban (tehát alacsonyabban, mint a közös huszárságnál) szabták meg s miként a közös hadseregben elvben, itt is megkövetelték, hogy a szolgálati ló testmagassága 14 marok és 3 hüvelyk (155 cm.) és 15 marok és 2 hüvelyk (163 cm.) közt legyen, de mivel a közös hadsereg többet kifizethetett, s így jobb lovakat vásárolhatott, a honvéd pótlovak nem mindig ütötték meg ezt a mértéket.

A lovaknak a hadiállomány szükségletének megfelelő számra való kiegészítése eleinte akként történt, hogy az őszi gyakorlat tartamára lótulajdonosoktól katonai szolgálatra vettek kölcsön lovakat napi 80 krajeárért. Ugyanezekért a lovakért 8 hétig tartó idomítás alatt a kincstár napi 40 krajeárért fizetett. A kölcsönzők ezenfelül még külön jutalomban is részesültek, de viszont kötelezniök kellett magukat, hogy háború esetén a pótlovak átlagos ára ellenében; lovaikat a honvédségnek végleg átengedik.

Természetes, hogy ez a rendszer rossz volt és sokáig nem virulhatott. 1871-ben át is tértek már az ú. n. „vállalkozó ló rendszerre.“ Ez abból állt, hogy a kincstár megvette a lovakat, a csapat 3 hónap alatt elvégezte idomításukat, majd a tényleges állomány szükségletén felüli lovakat vállalkozóknak adta ki munkára. A vállalkozónak a lóért szavatolnia kellett és köteles volt évente egyszer (tavasszal) lószemlére elővezetni, az őszi gyakorlatok tartamára pedig a kincstárnak beszolgáltatni. Ez a rendszer már jobb volt, de bizony a mozgósításkor erről is kiderült, hogy súlyos hibái vannak. Hogy csak egyet említsünk, a főként szálas takarmányon tartott vállalkozó lovak felpuffadt hasán a hevedert mindegyre meg kellett szorítani s gyakran megtörtént, hogy az ezt elmulasztó huszár nyergestől lefordult a ló hátáról.

Mint látjuk, a honvédlovasság a közös lovasság mellett mostoha gyerek volt, aki anyagi tekintetben sokkal jobb helyzetben lévő bajtársával csak ereje teljes megfeszítésével tudott lépést tartani.

Annál nagyobb érdeme, hogy a világháború kitörésének percétől kezdve legszigorúbb bírálója sem tehetett különbséget közte és a közös huszár között.